

ТОПОНІМИ

УДК 821.161.2–3.09

Кубанов Д.В.,
аспірант,
Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара

ОСОБЛИВОСТІ ТОПОНІМІЇ ПРИДНІПРОВ'Я У РОМАНІ “СОБОР” ОЛЕСЯ ГОНЧАРА

Останнім часом у вітчизняному літературознавстві спостерігається зростання інтересу до творчості Олеся Гончара. З'являються нові дослідження, оригінальні прочитання багатой художньої та публіцистичної спадщини автора.

Запропонована робота – це спроба цілісного опису топонімії Придніпров'я, відображеної у творах письменника, головним чином – у романі “Собор” (1968).

Огляд наукових праць, присвячених творчості Гончара, дозволяє говорити про широке і багатостороннє її вивчення, особливо в останні роки. Ці роботи можна поділити за такими напрямками: біографічні, зокрема спогади сучасників, що знали письменника (М. Братан, В. Коваль); вивчення особливостей творчості (А. Погрібний, М. Наєнко); аналіз наскрізних мотивів та образів; дослідження поетики й образів Гончара в зіставленні з іншими письменниками, стилями, напрямками, в тому числі інтертекстуальні дослідження (М. Гуменний, Н. Заверталюк, М. Зобенко); текстологічні роботи, зокрема порівняння різних редакцій тих чи інших текстів. Журналістську і редакторську діяльність письменника впродовж багатьох років досліджує Валентина Галич.

Проте специфіка даної роботи обумовила звернення до джерел іншого роду. Це переважно видання з історії, топоніміки, краєзнавства, а також щоденникові записи самого письменника.

Наша **мета** – дослідити особливості топонімів придніпровського краю в романі Олеся Гончара “Собор”. У роботі також приділено увагу деяким іншим творам письменника, написаним на матеріалі Придніпров'я. **Завдання** роботи: розкрити природу топографічних посилань у романі “Собор” та оповіданнях митця, з'ясувати роль, яку вони відіграють у певному контексті, розглянути особливості творчої переробки географічних назв автором, їх значення в побудові твору.

Олесь Гончар – один з тих видатних письменників, які прийшли в літературу через журналістику. Палким публіцистом він залишався до своїх останніх днів. Далеко не всі сьогодні пам'ятають, що саме Гончарові належать такі загальноживані формулювання, як “розстріляне Відродження” (українська культура 20-х років), “перший український хмарочос” (харківський Держпром), “звізда Полин” (Чорнобильська трагедія).

Широкий загальний недостатньо знайомий з творчістю Гончара-публіциста: певною мірою цю сторону його діяльності заступила письменницька спадщина. Слушно

зауважує Валентина Галич: "...Гончара досі знають передусім як прозаїка: його публіцистика, котра окреслює сферу громадської та політичної діяльності, все ще залишається поза увагою як науковців, так і широкої читацької аудиторії. Здавалося б, авторитет майстра художнього слова перекривав іншу, не менш значущу, сторінку його творчої біографії. Однак причиною цього в радянські часи був неординарний і неортодоксальний характер самої публіцистики письменника. Наділена глибоким політичним підтекстом, явно дисонуючи з тодішніми ідеологічними настановами, вона в жорстких умовах тоталітарної системи неодмінно привела б її дослідника до конфлікту з існуючою владою. У роки незалежності спроби окремих науковців і письменників зробити з Олесь Гончара апологета радянської моделі суспільства також не сприяли вивченню цієї частини духовного спадку митця" [4].

Проте не можна було оминати увагою таку рису, як публіцистичність Гончарових художніх творів. Деякі дослідники, говорячи про це явище, звертають увагу головню на роман "Собор". Беззаперечно, цей роман надзвичайно виразно показав актуальні проблеми радянського (і не лише радянського) суспільства. Але "Собору" ні в чому не поступаються ні "Людина і зброя", ні "Тронка", ні "Твоя зоря".

Зазначимо: твори Олесь Гончара наскрізь публіцистичні – нехай то будуть статті, романи, повісті, новели й навіть щоденникові записи, які письменник вів протягом півстоліття. Так само в його художньому доробку дуже сильна автобіографічна складова, чи не найяскравіше виражена вона у творах, повністю присвячених темі війни – трилогії "Прапорonosці", романах "Людина і зброя", "Циклон", численних оповіданнях та новелах.

Топоніми також є документальними фактами в публіцистиці (і в художніх творах) Олесь Гончара. За словами Валентини Галич, географічні назви у творчій спадщині письменника є "шматочками виокремленої дійсності", вони, "пропущені через свідомість і сферу його чуття, ...передають часопросторовий зріз відтворених подій у площині "там", "тут" і "зараз", несуть відбиток складної діалектики об'єктивного й суб'єктивного в мисленні автора, баченні й оцінці ним змальованих суспільних явищ, виконують соціально-дейктичну функцію" [4].

Олесь Гончар був майстром художніх узагальнень, проте жодною мірою – абстракцій. Топоніми краю, відбиті у творах письменника, виступають, крім усього іншого, ще й своєрідними "точками опори", просторово-часовими константами. Це співвідноситься і з групами інформаційних архетипів, виділеними В. Буряком у творчій долі Гончара: "Перша група – історико-географічні (Дніпропетровщина: селище Ломівка, де народився за свідченнями сестри; Полтавщина: село дідуся і бабусі, де народилася версія про народження Олесь в цьому селі; Харків: журналістська робота і перший етап університетського навчання). Друга група – інформаційна етносфера, ландшафт (стеги, Дніпро, індустриальне Придніпров'я, мальовниче село, місто). Третя група – мікроархетипи (ближній інформаційний екстер'єр – вулиця Клубна, 25 (будинок сестри, де писалися "Прапорonosці"); будинок на цій же вулиці, куди до 1973 р. приїздив влітку працювати над творами, зокрема, над "Собором"; цвинтар, де поховані батьки; місце колишньої хати (вулиця

Рилєєва), де померла мама. До цієї групи входять, відповідно, мікроархетипи Полтавщини: хата і двір дідуся і бабусі, школа, де вчився, село. Четверта група – асоціативні інформаційні архетипи (груша у дворі сестри, яку посадили у 1939 році (Олесь Гончар любив під нею відпочивати), льодова дорога через Дніпро (часто ходив до університету пішки), карбідка і столик, на якому писав “Прапорносії”, горіх у дворі колишньої садиби-дачі, яку відвідував А. Малишко, О. Фадєєв, М. Шолохов; дерев'яний міст через Дніпро... [Цей старий міст і пожежа його, що сталася на початку 60-тих років, розлого описані в одному з творів самого В. Буряка. – Д.К.]. Наступні групи інформаційних архетипів – психологічні (чуттєва архетипна сфера), портретні (що моделюють портретні риси майбутніх героїв), соціально-історичні (події епохи, що визначають і власні віхи)” [2, 25–26].

Видатне місце в спадщині Олесь Гончара займає роман “Собор” (1968), який називають найбільш часово-проблемним твором письменника: “Темпоральний синтез пронизує усю його художню канву від початку до кінця щонайменше в масштабі двох століть. Саме ж складне і семантично ємке поняття собору постає на тлі всієї історії людства, включається в просторову картину планетарних і навіть космічних масштабів. Отже, “Собор” є своєрідним конденсатом часово-просторових роздумів митця” [12, 506].

За влучним висловом краєзнавця Валентина Старостіна, Гончар у “Соборі” “подав зведений портрет трьох великих міст Придніпров'я – Дніпропетровська, Дніпродзержинська та Новомосковська з усіма їх проблемами, трагічністю і жагою життя” [13, 44]. Перший же абзац роману: “У жодній енциклопедії світу не знайти вам цієї Зачіплянки. А вона є, існує в реальності. Без звички навіть трохи дивно звучить: Зачіплянка. Хтось колись тут за щось зачепився. І так пішло. В давні, в дозаводські часи було, кажуть, на цьому місці велике село, що робило списи запорожцям. І коли мандрували козаки на Січ, то завертали сюди, щоб заpastися списками. Отоді, може, котрийсь козак і зачепився тут за якусь молодицю, поклавши початок династії” [6, 5].

Ця Гончарова “Зачіплянка” дуже близька духові української мови. Таке значення слова “зачепитися” (розмовне) подане в тлумачних словниках: “Зачіплюватися (перен., розм.) – затримуватися де-небудь, бути довше, ніж треба; залишатися десь на проживання” [3, 436]. Більш того, в нашому краї існує декілька населених пунктів зі схожою назвою. “Поселення Зачепилівка [селище міського типу, районний центр на Харківщині – Д.К.] виникло на початку XVII століття. За народними переказами, які дійшли до нашого часу, селянин із сусіднього села на ім'я Гнат прийшов на те місце, де зараз знаходиться селище, та й зачепився там, тобто поселився, побудувавши собі хутір. Його приклад наслідували інші селяни. Тоді й виникло село, назване Зачепилівкою” [1, 102]. Село з такою самою назвою – Зачепилівка – є на півдні Полтавської області – “малій батьківщині” Гончара. Воно розташоване поряд із райцентром Нові Санжари. Можливо, звідси й походить назва селища в “Соборі”, творчо перероблена автором.

Між іншим, у Петропавлівському районі на березі Самари є село Новопрічепилівка. Отже, цей корінь був досить продуктивним для назв поселень краю.

Під назвою “Зачіплянка” письменник вивів робітниче передмістя Ломівку (нині в складі Амур-Нижньодніпровського району м. Дніпропетровська), де живе його сестра і де сам Гончар жив після війни. “Медом акацій пахне зачіплянська вуличка Весела” [6, 6]. У подальшому цю назву в романі зустрінемо не раз – на вулиці Веселій відбувається багато подій твору. Під Веселою Олесь Гончар вивів свою вулицю Клубну в Ломівці, про що згадував у щоденнику:

“08.07.1994

Найщасливішими для мене, думаю, були 50-ті й 60-ті роки.

Щоліта живемо в Ломівці. Поруч – кохана дружина. Ростуть діти. На затишному споришевому подвір'ї – все свої: теща і Толя з Ніною. А поблизу, на цій же вуличці (в “Соборі” назову її Веселою) – сестра Шура з Гаврюшею, обоє ще при здоров'ї, він працює на заводі, вдома в них повна купа “совенят”, усім живеться весело, дружно... Достаток, життя стабільне. Увечері сходяться у нас на подвір'ї й совівські, й всі добрі люди, ближня й дальня рідня, тоді клацає завзято доміно, або просто гомонимо допізна, слухаємо далекі співи по заводських наших селищах або ж споглядаємо зоряне ломівське небо, шукаючи поглядами, чи не пролетить між зірками супутник. Бувало, що пролітав над нами, над заводами, що палахкотять домнами за Дніпром...

О, які то були розкішні українські вечори! Навкруги все гарні незлобливі люди, рідня, заводчани, рибалки, мисливці, жартуни... І ми обоє ще молоді, праця дається, повно творчих задумів... Я – цілими тижнями в степах, серед сонця, повертаюся засмаглий, як скіф; тоді Валя сідає за друкарську машинку – праця іде, як пісня!

За мною вже “Прапорносії”, “Таврія”, південні степові новели, широке визнання, читацька прихильність... А головні твори ще ж попереду!” [9, 533–534].

Цілком можливо, що цю назву для твору письменникові підказала вулиця Весела на лівому березі Дніпропетровська (в районі міської лікарні № 3).

І далі в “Щоденниках” читаємо:

“21.05. [19]95

Приїхала Шура (сестра) з дочкою Танею. Шура – вона, як Гомер: весь епос Ломівки (соборної Зачіплянки) прибув із нею...” [9, 570].

Єльчине ж село – Вовчуги – має бути розташоване у східній частині Дніпропетровщини. Підтвердження тому – згадки про Західний Донбас (“Де-не-де вишки було видно по степу – закладались перші шахти Західного Донбасу, що вже аж сюди насувавсь” [6, 33]; “Згодом чутка пройшла, що бачили його [бригадира] на шахтах західного Донбасу” [6, 40]). Назва села явно походить від річки Вовчої, назву якої кілька разів зустрічаємо в романі і яка протікає саме на сході краю. Ойконім “Вовчуги”, хоч і вимислений автором, знову-таки не суперечить давнім тенденціям творення назв (досить згадати старовинне наддніпрянське село Вовніги, що нині належить до Солонянського району).

До речі, від річки Вовчої отримали назву деякі села на її берегах – Вовчанське у Васильківському районі, Привовчанське Павлоградського району.

“Запізнілий гук чути десь на Клиничку, йому відгукнулося на Циганівці чи на Колонії...”. [6, 7]. Тут у “Соборі” згадані дійсні топоніми дніпропетровського лівобережжя. Клиничик – це район початку вулиці Передової, Колонія – квартали за промзоною колишнього заводу імені Комінтерну. Ці назви збереглися до нашого часу і досить активно функціонують у повсякденному спілкуванні. Не виключено, що назва “Циганівка” також означає певний район на лівому березі.

“Потім на велосипед – і гайда Широкою додому” [6, 15]. Назву вулиці Широкої, що починається від Передової і є центральною для селища, Гончар лишив без змін. Топонім цей у творі трапляється багато разів.

Згадується в “Соборі” й назва вулиці Солончакової в Амур-Нижньодніпровську (“...на Солончаковій радіолу хтось запустив...” [6, 64]).

“Надійних воїнів дають ці робітничі Зачіплянки, Чорноземи, Барикадні” [6, 128]. Чорнозем (Амур-Чорнозем) – район дніпропетровського лівого берега, розташований між вулицями Артюшенко та Промисловою (“Промысловая”); назва дана за характером ґрунту – на відміну від сусіднього району, що зветься Амур-Піски. Барикадна – вулиця Барикадна в центрі Дніпропетровська (у цій же, XII-й главі роману: “Будувало [місто] помпезні палаци жорстокій розпусній цариці, виламувало бруки для барикадних боїв, і одна з вулиць названа тепер Барикадною...”) [6, 133]. І Микола Баглай говорить своєму товаришеві: “Сини Барикадних вулиць! Шевченкового гніву, Кибальчича ми сини!” [6, 194].

Відбилися в романі й гідроніми Амур-Нижньодніпровського району. Неодноразово згадується “дніпрова сага” в Зачіплянці. Це може бути озеро в Ломівці, що так і зветься – Сага. “Назва озера “Сага” має кілька значень – це озеро в улоговині, в балці, заплава, рослинність в заплаві, затока” [14, 368].

У “Соборі” читаємо: “Навіть і найтемнішої, безмісячної ночі Дніпро біля заводів не гасне. Не гаснуть ні сага, ні Радута – велике комишувате озеро серед кучугур” [6, 165]. Озеро *Редута* “лежить в селищі Кам’янка Амур-Нижньодніпровського р-ну м. Дніпропетровськ на лівому березі р. Дніпро. <...>. Назва місцева. Офіційної назви це маленьке озеро не має” [14, 368]. І в оповіданні Гончара “Чари-Комиші”: “– Ну, розкажи тоді, Оксене, як ти на Редуті полював, – з іскрами сміху в очах звертається Костя до нашого пожежника” [7, 455].

Оповідання “Чари-Комиші” було написане 1957 року в Ломівці, згодом вийшла однойменна збірка творів Гончара. Озеро Чари Комиші “лежить поблизу с. Лобойківка Петриківського р-ну. Серед високих комишів (жовтих, минулорічних), заростей рогози розкинулось мальовниче озеро з різноманітною болотною рослинністю, численним птаством водоплавної дикої птиці. Назва озера тюркського походження: “Чари Комиші” в перекладі – Жовті Комиші” [14, 370]. Цікаво, що на карті початку ХХ ст. воно позначене як “оз. Цари-Камыши”. Очевидно, ближчою до оригіналу була назва “Сари Комиші”, це підтверджується назвою його “тезки” в Середній Азії – величезного Сарикамишського озера на півночі Туркменістану. На північному сході Туреччини є місто Сарикомиш. Перехід “с” – “ш” в нашій місцевості засвідчує варіативність “Самишина балка – Шамишина балка”, “Сошинівка – Шошинівка” та ін.

У творі “Чари-Комиші” згадується і “Чаричанський шлях” – ним їдуть герої оповідання до озера. У народі селище міського типу Царичанку і сьогодні часто називають “Чаричанкою” – подібна варіативність була розглянута вище. Чаричанкою її називає і сам Гончар у романі “Твоя зоря”: “Ці новітні тачанки виходили з-під рук майстрів десь у Чаричанці, у Нехворощі, Кобеляках або і в самій Полтаві...” [8, 101]. Шосе на Царичанку (і далі на Полтаву) проходить якраз через Лобойківку, це і є той самий “Чаричанський шлях” у Гончара, проте в оповіданні цей топонім асоціативно більше зближується з назвою “Чари-Комиші”.

Згадка про цю місцевість є в Гончаровому оповіданні 80-х років “Ніч мужності”: “І на полювання ані руш. Тільки повернеться після операції, викине геть і рушницю. Ні, краще під прес у майстерні, щоб аж захрущала! Хай нарешті птахи на Бродщині та в Чари-Комишах відсвяткують це твоє вирішення” [5, 148]. Бродщина – очевидно, село Бродщина на шосе між Царичанкою і Кобеляками. Це перше село Полтавської області, яке зустрічаємо, їдучи з Дніпропетровська до Полтави по цій трасі. У Гончара є оповідання “Птахи над Бродщиною” (1967), прикметно, що в шеститомному зібранні творів письменника воно безпосередньо передує оповіданню “Чари-Комиші”, написаному на десять років раніше.

Щодо походження назви самої Царичанки є кілька версій. За однією з них, це слово має молдавські корені. На підтвердження ми можемо навести назви сіл Стара і Нова Царичанка в Південній Бессарабії (на карті кінця XIX – початку XX сторіччя – “Вер. Цариченка”); зараз це територія Одеської області.

Озеро Чари Комиші нині вже не існує – на його місці між Лобойківкою та Єлизаветівкою створені рибгоспівські ставки. Отже, піднесене побажання, яким закінчується твір (“Прощайте, Чари-Комиші! Хай не висохнуть ваші озера, не розлетиться птаство, хай нічим не затьмарені будуть ваші зорі-світання!”), на жаль, не справдилось...

Найвпізнаваніша ознака Дніпродзержинська в романі “Собор” – монумент “Прометей” (“чорний Титан Праці з розірваними ланцюгами в руках, відлитий з першого металу революції” [6, 15]). Згадуються і “лисячі хвости” азотнотукового заводу – неодмінна частина дніпродзержинського індустріального пейзажу тих часів. Відомо, що прототипами деяких героїв роману стали працівники металургійного комбінату (тоді ще – заводу) імені Дзержинського, з якими автор зустрічався під час роботи над твором.

Впізнаємо у творі й Палац культури металургів на Нових Кайдаках у Дніпропетровську – “з потворно важкими колонами, які нічого не тримають і які лише вказують на важкість пережитого” [6, 134].

Прототипом Будинку ветеранів, до якого Лобода-молодший віддав свого батька, став відповідний заклад, що розміщувався тоді в будівлях козацького Пустинно-Миколаївського монастиря на Самарі поблизу Новомосковська. Після виходу роману “Собор” і спричиненого ним резонансу “притулок для ветеранів праці з монастиря перевели в інше місце...” [11, 53].

Довколишня місцевість із лісами, протоками, озерами виведена Гончаром під назвою “Скарбне”. Це асоціюється з річкою Скарбною, що протікала колись серед Великого Лугу. Дмитро Яворницький у своїй першій великій праці “Запорож'є в остатках старини и преданиях народа” (1888) зазначає, що Скарбна “обязана своим названием тому, что в ней запорожцы прятали свой скарб” [15, 320]. Над річкою Скарбною в 1652–1709 роках знаходилась Чортомлицька Січ, знищена російськими військами після “зради” Мазепи. Пізніше тут постало село Капулівка. (Порівняємо: у романі “Собор” про Яворницького – “Всі оті Чортомлики та Капулівки то ж він розкопує...” [6, 175]).

Назву іншої річки знаходимо там, де йдеться про козацький човен, побачений Єлькою в музеї – “величезний, із суцільного дуба, тільки почорнів наскрізь, став як антрацитовий, – у плавнях, із замуленого дна річки Підпільної рибалки видобули його” [6, 85]. На річці Підпільній з 1734 до 1775 року стояла остання запорозька Січ – Нова, або Підпилинська. У 50-ті роки і Підпільна, і Скарбна разом з усією місцевістю зникли на дні Каховського водосховища.

Згадка про затоплені урочища підсилює напругу твору, адже Скарбному в романі теж загрожує небезпека. Тут звучить і заклик до пробудження історичної пам'яті. Словом, маємо ще один приклад надзвичайної виразності, образної концентрації, так характерної для Олеся Гончара – письменника і публіциста.

Ось гнівливі слова старого Ізота Лободи, що їх автор передає непрямою мовою: “...хочете, мовляв, ще одним ГЕСом галасу наробити, а плавні та Скарбне хіба вам болять? Аж зашумлять під воду! Буде, як там, на Каховському, де пів-України пустили на дно, думали, море збудують, а збудували болото! Гниллю цвіте, на всю Україну смердить!” [6, 125]. Вустами героя говорить тут сам письменник – пригадаємо щоденниковий запис Гончара 1966 року (час роботи над “Собором”):

“Каховське море рве берег, накидається на нього своїми рудими лапами. Незатишно, непривітно, картина моря пустинна, птахів над ним нема, бо нема в ньому риби – її з року в рік меншає, бо понищено нерестилища, нема корму рибі і ще рівень не постійний – то підіймається, то падає...”

Всі кленуть це море, воно для всіх безглузде. Так само, як і Каховська ГЕС.

Просто дивно: люди в переважній більшості розумні, а робимо стільки дурниць. За одне знищення плавневих річок, плавневого лісу треба б комусь руки поодбивати” [10, 3].

Окрема подробиця: чи не перші докори з приводу Каховського “моря” в художній творчості Гончара виголошує лісник на прізвище Кушугум в оповіданні “Маша з верховини” (1958). Кушугум – назва селища міського типу і станції при березі Каховського водосховища, біля однойменної протоки.

Зустрічаємо в “Соборі” й інші географічні назви краю: Підгородня (Підгородне) – “Саму Шпачиху теж тягали в поліцію, ще й досі розповідають на Зачіплянці, як шмагав там бабу нагаєм один бандюга з Підгородньої, що доводився Шпачисі якимось ще й родичем далеким” [6, 65]; Синельникове – “А попа й близько нема, не біжить добро своє рятувати, десь мре біля попаді з ляку, бо чув уже, як оці хлопці [махновці] одного

попа, запідозреного в білому шпигунстві, піймали і на Синельниковім живцем у паровозну топку запхнули” [6, 176]; Кодаки (Нові Кодаки, що на правому березі Дніпра якраз навпроти Ломівки) – “зібралось тепер у нього [Миколи] товариство, і зачіплянські, і якісь аж із Колонії та з Кодаків прийшли...” [6, 63]; Гупалівщина (очевидно, місцевість довкола села Гупалівка на півночі Дніпропетровської області) – “Десь аж із Гупалівщини придибуляли старезні бабусі у темних хустках, не розчули той дзвін із таблицею та по-своєму чутку перетлумачили, по-їхньому виходило, нібито з міністерства мають сьогодні приїхати собор відкривати... Спасибі, зважили-таки там на їхні безконечні прошення!” [6, 101–102]; Орловщина – “Воювати довелось воєнкомові в цих краях. <...>. За плавнями, в Орловщині, з своїми далекобійками стояв...” [6, 128]; Ігрень – “Та ти що – псих? – уважно придивився до верхолаза Обруч. – Може, ти з Ігрени, з психдиспансера втік?” [6, 262].

Тут розглянута більшість прямих просторово-часових прив'язок роману “Собор”. Наповненість ними твору вражає. Ми з повним правом можемо сказати, що саме в “Соборі” Олесь Гончар увічнив Придніпров'я 60-х років ХХ століття. Як і було сказано відомим краєзнавцем – “з усіма проблемами, трагічністю і жагою життя”.

Література

1. Богомаз М. С. Придніпров'я рухається та тече... / М. С. Богомаз. – Дніпропетровськ : Дніпрокнига, 2004. – 416 с.
2. Буряк В. Д. Інформаційні архетипи в біографії О. Гончара та в його творчості / В. Д. Буряк // Олесь Гончар і шістдесятництво : матеріали Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої 80-річчю від дня народження Олесь Гончара. – Дніпропетровськ : Навчальна книга, 1998. – 160 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови [з дод., допов. та CD] / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2007. – 1736 с.
4. Галич В. М. Публіцистична творчість Олесь Гончара : історія, поетика, прагматика : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.01.08 [Електронний ресурс] / В. М. Галич // Библиотечный каталог авторефератов Украины. – Режим доступу : <http://www.lib.ua-ru.net/inode/5491.html>.
5. Гончар О. Т. Далекі вогнища / О. Т. Гончар. – К. : Радянський письменник, 1988. – 287 с.
6. Гончар О. Т. Собор / О. Т. Гончар. – К. : Дніпро, 1989. – 270 с.
7. Гончар О. Т. Твори : у 6 т. / О. Т. Гончар. – К. : Дніпро, 1979. – Т. 5. – 520 с.
8. Гончар О. Т. Твоя зоря / О. Т. Гончар. – К. : Радянський письменник, 1980. – 360 с.
9. Гончар О. Т. Щоденники : у 3 т. / упоряд., підгот. текстів, ілюстративного матеріалу та передм. В. Д. Гончар / О. Т. Гончар. – К. : Веселка, 2004. – Т. 3 : 1984–1995. – 606 с.
10. Із спадщини письменника // Літературна Україна. – 1998. – № 14 (4778).
11. Мицик Ю. А., Мосьпан Н. В., Плохій С. М. Місто на Самарі / Ю. А. Мицик, Н. В. Мосьпан, С. М. Плохій. – Дніпропетровськ : Вид-во ДДУ, 1994. – 64 с.
12. Пінчук, Степан. Синтез сучасного і минулого в романах Олесь Гончара / Степан Пінчук // Слово про Олесь Гончара : нариси, статті, листи, есе, дослідження / упоряд. В. Коваль. – К. : Радянський письменник, 1988. – 647 с.
13. Старостін В. С. Столиця степового краю / В. С. Старостін. – Дніпропетровськ : Дніпрокнига, 2004. – 280 с.
14. Топонімія Дніпропетровщини / упоряд. : Богомаз М. С., Мороз В. С. – Дніпропетровськ : Дніпрокнига, 2006. – 448 с.

15. Яворницький Д. І. Запорожжя в залишках старовини і переказах народу / упоряд., передм. М. М. Олійник-Шубравської / Д. І. Яворницький. – К. : Веселка, 1995. – 447 с.

Анотація

Стаття присвячена особливостям втілення топонімів придніпровського краю в романі Олеся Гончара “Собор”. Тут розкрито природу топографічних посилань у романі “Собор”, з'ясовано їх роль у певному контексті, розглянуто особливості творчої переробки географічних назв автором, їх значення в побудові твору. Ми також приділили увагу деяким іншим творам письменника, написаним на місцевому матеріалі. Стаття становить інтерес для дослідників творчості Олеся Гончара та краєзнавців українського Придніпров'я.

Ключові слова: топонімія, історичний контекст, краєзнавство, просторово-часова ознака, публіцистичність.

Аннотация

Статья посвящена особенностям воплощения топонимов приднепровского края в романе Олеся Гончара “Собор”. Здесь раскрыта природа топографических ссылок в романе “Собор”, выяснена их роль в определенном контексте. Рассмотрены особенности творческой переработки географических названий автором, их значение в построении произведения. Мы также уделили внимание некоторым другим произведениям писателя, созданным на местном материале. Статья представляет интерес для исследователей творчества Олеся Гончара, для краеведов украинского Приднепровья.

Ключевые слова: топонимия, исторический контекст, краеведение, пространственно-временной признак, публицистичность.

Summary

The article deals with features of an embodiment of toponymy of territory near the river Dnieper in Oles Gonchar's novel “The Cathedral”. Here the essence of topographical links in the novel “The Cathedral” is opened. The role of it in a certain context is found out. Features of creative processing of place names by the author, value of it in work composition are considered. We have paid attention also to some other works created on a local material of the writer. This article is interesting for researchers of Oles Gonchar's works and regional specialists of the Ukrainian Prydniprovyia.

Keywords: toponymy, historical context, study of local lore, spatial-time attribute, actual contemporary problematics.

УДК 811.161.2(477.1)

Ходыкина И.И.,
старший преподаватель,
Бердянский государственный педагогический университет

ТОПОНИМЫ БЕРДЯНСКОГО РАЙОНА И ГОРОДА БЕРДЯНСКА

Как известно, топоним – имя собственное, которое называет любой географический объект: реку, озеро, море, остров, гору, населенный пункт, улицы и площади и т.п. У каждого топонима своя история, часто связанная с историей заселения той или иной местности. Например, Северное Приазовье – территория, которая сейчас входит в состав Запорожской области, объединяет несколько